

Luboński Szlak Architektury Przemysłowej

Wycieczki szlakiem architektury przemysłowej Lubonia

Wycieczki autobusowe odbywają się w grupach 20-osobowych w każdą ostatnią sobotę miesiąca, od godziny 10 do 13. Autobus rusza spod Muzeum Narodowego w Poznaniu.

Po obiektach architektury przemysłowej oprowadza dr Izabella Szczepaniak.

Informacje na stronach internetowych www.oklubon.pl, www.lubon.pl oraz www.lubon.poznan.travel.

Bilety: 15 zł normalny, 12 zł ulgowy
(dzieci szkolne, studenci i emeryci)

Rezerwacja biletów drogą mailową: infolubon@gmail.com
lub telefonicznie: **61 813 0072** i **500 287 325**
(Ośrodek Kultury w Luboniu)

Płatność za bilety prosimy dokonywać przelewem na konto:
PBS o/Lubon, **83904310383038001854460001**
(tytuł przelewu: wycieczka Lubon i data wycieczki).

Organizator zastrzega sobie prawo do odwołania wycieczki.

- 1** Budynek dawnej szkoły elementarnej w Luboniu
ul. Armii Poznań 27
- 2** Budynek dworca kolejowego stacji Lubon
ul. Dworcowa
- 3** Zespół budynków fabryki przetworów ziemniaczanych
ul. Armii Poznań 49
- 4** Zespół budynków dawnej fabryki drożdży
ul. Armii Poznań 49c
- 5** Park Siewcy i osiedle przyfabryczne
ul. Kolonia PZNF
- 6** Zespół budynków fabryki chemicznej (Hala Poelziga)
ul. Romana Maya 1

Kartografia © 2015 TopNovum Sp. z o.o., www.topmapa.pl

Luboński Szlak Architektury Przemysłowej

POZNAŃSKA LOKALNA ORGANIZACJA TURYSTYCZNA

Architektura przemysłowa

w Luboniu – szlakiem tajemnic

Tajemnice, większe i mniejsze, wyjaśnione i czekające nadal wyjaśnienia, wpisane są w całą historię budowy wielkich fabryk oraz ich ponad 100-letnie funkcjonowanie na terenie Lubonia. Wszystkich zainteresowanych zwiedzaniem zachowanych do dziś zabytkowych budynków fabrycznych czeka pasjonująca wyprawa w przeszłość. Nasza przygoda zaczyna się w okresie, który dla Polaków był czasem dramatycznej walki o własne państwo i zachowanie tożsamości narodowej, a kończy w momencie przekształceń własnościowych, związanych z przełomowymi zmianami politycznymi, jakie dokonały się w Polsce w latach 90-tych XX wieku. Zapraszamy!

Zespół budynków dawnej

fabryki drożdży

Fabryka drożdży została zbudowana w 1904 r. dla rodziny Sinnerów. Jej stylistyka zachowuje cechy klasycznej niemieckiej architektury drugiej połowy XIX wieku. Charakteryzuje się ona eklektyzmem, czerpiącym z ulubionych w państwie pruskim stylów „rycerskich”: romańskiego i gotyckiego. W skład fabryki drożdży wchodziły: 6-kondygnacyjna słodownia przypominająca gotycką architekturę sakralną, 7-kondygnacyjna drożdżownia mająca cechy zamku rycerskiego, spichrz zbożowy, wieża ciśniowa, chłodnia kominowa, kotłownia, maszynownia, warsztaty, gorzelnia, kantyna i budynek biurowy. Szczególną atrakcją stanowi jedyny zachowany do dziś wysoki komin, ozdobiony misterną ceglana dekolacją oraz żeliwna płyta, sygnowana datą 1903 r. Fabryka posiadała własną bocznice kolejową oraz ujęcie wody z 18 studni. Dziś dawna drożdżownia jest własnością przedsiębiorstwa „Lubanta” S.A. a właścicielem słodowni i kilku najstarszych obiektów jest firma P.H.U. Marek Zimliński. Integralną częścią zespołu zabytkowych budynków jest osiedle przyfabryczne, przy ul. Cyryla Ratajskiego z willowymi domami kadry administracyjnej i inżynierskiej fabryki Sinnerów. Architektura budynków mieszkalnych stylistycznie koresponduje z zabudową fabryczną, tworząc granicę pomiędzy zakładami Sinnerów a fabryką Koehlmannów.

Idąc ulicą Armii Poznań nie sposób pominąć dwóch monumentalnych budynków: jaśniejszej słodowni nawiązującej architekturą do sakralnego gotyku oraz ciemniejszej drożdżowni o cechach zamku rycerskiego. Nieco więcej można zobaczyć wchodząc na teren stacji kontroli pojazdów.

Budynek dawnej szkoły

elementarnej w Luboniu

U zbiegu ulic Armii Poznań i J. H. Dąbrowskiego znajduje się niewielki plac, na którym stoi budynek dawnej szkoły elementarnej wsi Luboń. Zbudowano go w 1904 r. z czerwonej cegły, produkowanej w pobliskich cegielniach w Żabikowie, zgodnie z typowym pruskim projektem. W budynku pierwotnie mieściły się trzy izby lekcyjne na parterze i mieszkanie dla kierownika szkoły na piętrze. Przy szkole znajdował się wówczas prawie hektarowy ogród z zabudowaniami gospodarczymi, należący do etatowego kierownika. Cechą charakterystyczną tej placówki był jej szczególnie administracyjny charakter. Szkoła elementarna we wsi Luboń, jako jedyna w okolicy otrzymała status parytetowy, co oznaczało, że nadzór wyznaniowy sprawowali nad nią jednocześnie proboszcz parafii katolickiej i pastor gminy ewangelickiej, a do szkoły mogły uczęszczać dzieci wyznania katolickiego i ewangelickiego. Po II wojnie światowej pomieszczenia mieszkalne w budynku, który nie mieścił już dzieci w wieku szkolnym, zostały zamienione na sale lekcyjne i pomieszczenia administracyjne. Budynek od dnia otwarcia tj. od lipca 1904 r. do dziś pełni swoją funkcję. I choć obecnie znajduje się w rękach prywatnej organizacji społecznej, nadal pozostaje szkołą.

Oglądając budynek warto zwrócić uwagę na charakterystyczne ściany z czerwonej cegły, które tworzą klimat starej szkoły.

Oglądając ceglany dworzec oraz budynek spedycji kolejowej z pruskiego muru, można sobie spróbować wyobrazić epizod grudnia 1918 roku, gdy powstańcy wielkopolscy właśnie tutaj zdobyli niemiecki pociąg wojskowy przewożący sześć armat i piętnaście wagonów mąki.

Park Siewcy

i osiedle przyfabryczne

Park Siewcy to rejon osiedla przyfabrycznego, zbudowanego około 1908 r. dla kadry zarządzającej oraz technicznej fabryki chemicznej w Luboniu. Projekt osiedla był integralną częścią planów fabryki Milchów i został wykonany w pracowni prof. Hansa Poelziga we Wrocławiu. Zespół budynków obejmuje 5 domków willowych, usytuowanych wokół placu o powierzchni około 1 ha. Pierwszy i największy z domów, od strony ul. Armii Poznań, należał do dyrektora fabryki, ostatni, najmniejszy budynek, był początkowo łaźnią i pralnią parową. W czasach powojennych przerobiony na mieszkania, do dziś spełnia tę funkcję. W centrum osiedla znajduje się plac, na którym w 1929 r. polscy właściciele fabryki chemicznej umieścili pomnik dłuta wielkopolskiego artysty Marcina Rożka, noszący nazwę „Siewca”. Przedstawia on postać słowiańskiego rolnika siejącego zboże. W dolnej części cokołu umieszczono pamiątkowy medalion, dla uczczenia dr. Romana Maya, założyciela koncernu chemicznego, dłuta Władysława Marcinkowskiego.

Budynki mieszkalne osiedla przyfabrycznego są obecnie administrowane przez Spółdzielnię Mieszkaniową Swarzędz. Teren wokół pomnika – Park Siewcy – należy do Miasta Luboń.

Pomnik Siewcy usytuowany w centralnym miejscu parku to jedno z niewielu zachowanych do dziś dzieł Marcina Rożka, twórcy znanego pomnika Bolesława Chrobrego w Gnieźnie. Artysta zmarł w 1944 w Oświęcimiu, dokąd został zesłany za odmowę wykonania portretu Hitlera.

Budynek dworca

kolejowego stacji „Luboń”

Przy ul. Dworcowej, wzdłuż linii kolejowej Poznań-Wrocław, uruchomionej w 1856 r. znajduje się dworzec kolejowy stacji „Luboń”. W 1856 r. w tym miejscu powstała stacja o nazwie „Żabikowo”. Nazwa odnosiła się do wsi, przez którą przebiegała linia kolejowa, a później do folwarku hrabiego Augusta Cieszkowskiego. Kiedy w pobliskiej wsi Luboń pojawili się pruscy przemysłowcy i zaczęli tam budować fabryki przetwórstwa spożywczego, pruski Landrat – starosta powiatowy uzasadnił potrzebę zmiany nazwy stacji kolejowej ważnym interesem gospodarczym i w 1904 r. została administracyjnie zmieniona na „Luban”. Dziś, w tym zbudowanym z mocno wypalanej czerwonej cegły budynku dworca znajduje się na parterze kasa biletowa, poczekalnia, przechowalnia bagażu i biuro, a na piętrze służbowe mieszkanie dla zawiadowcy stacji. Budynek stacji służy nie tylko pasażerom kolei. Swoje pomieszczenia ma w nim także Straż Miejska Miasta Luboń, a w poczekalni, mieści się „Stacja Kultura” – miejsce wystaw artystycznych, będące pod opieką Ośrodka Kultury w Luboniu. Tuż obok, po prawej stronie od wejścia na dworzec zachował się dawny budynek spedycji kolejowej, zbudowany w ciekawej technice pruskiego muru (konstrukcja drewniana, wypełniona cegłą).

Oglądając dworzec oraz budynek spedycji kolejowej z pruskiego muru, można sobie spróbować wyobrazić epizod grudnia 1918 roku, gdy powstańcy wielkopolscy właśnie tutaj zdobyli niemiecki pociąg wojskowy przewożący sześć armat i piętnaście wagonów mąki.

Zespół budynków fabryki

chemicznej

W 1904 roku właściciele Fabryki Nawozów Chemicznych Moritz Milch & Spółka z podpoznańskich Jeżyc zakupili w Luboniu obszar 58 ha na wyspie w odnogach Warty pod budowę nowej fabryki – która miała być największą i najnowocześniejszą wytwórnią superfosfatu w Europie Wschodniej.

W 1907 roku wybudowano most kolejowo-drogowy o długości 83 m. Do dziś zachowano jego fragment jako relikw przeszłości, a w jego miejscu wybudowano nowy. Ówczesni właściciele fabryki wybudowali również port rzeczny z betonową przystanią zapewniający wygodny i tani transport oraz bocznice kolejową z wagą dla wagonów. Fabryka posiadała własną elektrownię prądu stałego. Najważniejszą część ówczesnej fabryki stanowił oddział produkcji superfosfatów, obok którego stanął wielki magazyn z rampą załadunkową, stanowiący dziś jeden z kilku dobrze zachowanych obiektów zabytkowych. Hala ta zaprojektowana została przez słynnego niemieckiego architekta prof. Hansa Poelziga, który osobiście nadzorował realizację swojego lubońskiego projektu, unikalnego w skali całego państwa pruskiego. Obecnie fabryka po wielu przekształceniach na przestrzeni wielu lat jest własnością spółki akcyjnej Luvena, która zajmuje się między innymi produkcją nawozów mineralnych.

Przechodząc przez most kolejowy warto zwrócić uwagę na fragmenty dawnej przeprawy sprzed ponad 100 lat. Poszczególne elementy połączono nitami, ponieważ technologia spawania nie była jeszcze znana. Sam most prowadzi do dawnych zakładów Milchów. W głębi można dostrzec słynną Halę Poelziga.

Zespół budynków fabryki

przetworów ziemniaczanych

Uroczyste otwarcie zakładów Koehlmanna odbyło się w listopadzie 1904 r. Pruscy budowniczy wybrali ekspozycję frontálną, w stosunku do dzisiejszej ul. Armii Poznań, przy której usytuowano kilka budynków administracyjnych i osiedle przyfabryczne, z willą dyrektora. Za nimi, w liniach równoległych, pobudowano krochmalnię, suszarnię mączki ziemniaczanej, oraz suszarnię wycierki ziemniaczanej. W 1907 r. powstał oddział produkcji dekstryn. Chociaż gmachy fabryki przetworów ziemniaczanych odznaczały się imponującą wielkością, okazały się jednak mniej monumentalne niż te, należące do sąsiedniej fabryki drożdży. Budynki fabryki Koehlmanna zbudowano w awangardowym wówczas stylu, nazywanym „Jugendstil” (styl młodzieżowy lub młody styl), a w Polsce „secesją”. Architektura ta była niezwykle ozdobna. Stąd dekoracyjne układy okien, wnęk i balkonów, efektowne gzymsy i szczyty, a także napisy i daty realizacji. Obecnie, po zmianach właścicielskich, na terenie dawnej fabryki Koehlmanna powstają budynki osiedla firmy PA-JO. Z ocalałych zabytków podziwiać można nieliczne budynki objęte ochroną konserwatorską, oraz domy dawnego osiedla przyfabrycznego. Znajduje się tu również obelisk, upamiętniający 18 pracowników WPPZ, którzy zginęli w 1972 roku w wyniku wybuchu dekstryny.

Przy wejściu do fabryki widać okazałą willę. To dawny dom dyrektora zakładów, utrzymany w stylu niemieckiej secesji. Widoczna z ulicy zabudowa to domy mieszkalne i budynki administracyjne. Natomiast obiekty produkcyjne zlokalizowano w głębi.

Wskazówki dotyczące zwiedzania

Większość z opisanych obiektów to czynne zakłady przemysłowe lub place budowy. Oznacza to, że ich zwiedzanie jest możliwe tylko w postaci zorganizowanych wycieczek. Informację o terminach wycieczek można znaleźć na stronach: www.oklubon.pl, www.lubon.pl oraz www.lubon.poznan.travel.

Podczas wycieczek obowiązuje następujący regulamin, który dotyczy czynnych obiektów przemysłowych:

- Po czynnych zakładach oraz placach budowy (obiekty nr 3-5) zwiedzający mogą poruszać się tylko z przewodnikiem po obszarze wyznaczonym przez właściciela obiektu.
- Zabrania się przemieszczania, wynoszenia i niszczenia wszelkich elementów obiektu i przedmiotów znajdujących się na jego terenie.
- Zwiedzający wchodzi do obiektu na własną odpowiedzialność.
- Udział w zwiedzaniu osób niepełnoletnich możliwy jest tylko z opiekunem.
- Niestety ze względu na swój charakter obiekty nie są przystosowane do zwiedzania przez osoby niepełnosprawne.
- Na teren obiektów nie wolno wprowadzać zwierząt.
- Na terenie czynnych zakładów przemysłowych fotografowanie jest możliwe tylko w miejscach wskazanych przez przewodnika.

Trasa została opisana tak, by możliwe było również jej samodzielne zwiedzanie. Unikalną architekturę przemysłową można podziwiać bez konieczności wchodzenia na teren funkcjonujących zakładów produkcyjnych. Prosimy przestrzegać zakazów wstępu i zachować ostrożność.

Opracowanie tekstu: Regina Górnaczyk. Fotografie: Marcin Baranowski (okładki), Regina Górnaczyk. Grafika, skład i redakcja: Wojciech Mania. Miasto Luboń, Ośrodek Kultury w Luboniu i Poznańska Lokalna Organizacja Turystyczna. Poznań-Luboń 2015